

R

exhep Qosja: Noc je náš den

z albánštiny přeložila Hana Tomková

REXHEP QOSJA (vysl. Redžep Ťosja), nar. 1936, patří k nejvýznamnějším soudobým kosovským spisovatelům. Kromě literární tvorby se věnuje i odborné a pedagogické činnosti, řadu let působil jako vědecký pracovník Albanologického institutu v Prištině a v období 1972–1981 byl jeho ředitelem.

Je autorem třídílných dějin albánské literatury v období romantismu (*Historia e letërsisë shqipe. Romantizmi. Vol. 1–3, 1984, 1984, 1986*), několika literárních monografií, dramatů a esejů i mnoha publicistických statí.

V roce 1974 vydal v Prištině román *Vdekja më vjen prej syve të tillë* (*Z těch očí jde na mne smrt*) o kosovském intelektuálovi, pronásledovaném srbskou tajnou policií. Román byl zakázán jak v Jugoslávii, tak v hodžovské Albánii, která v Qosjově díle viděla kritiku i svého politického systému.

Do Kosova, ale již současného, Qosja klade svůj román *Nata është dita jonë* (*Noc je náš den, 2007*), z něhož je naše dnešní ukáзка a který je hořkou kritikou poměrů v zemi po válečném konfliktu v 90. letech 20. století.

Problematikou kosovských Albánců se Rexhep Qosja zabýval v dílech *Populli i ndaluar* (*Zakázaný národ, 1990*) a *Çështja shqiptare – historia dhe politika* (*Albánská otázka – historie a politika, 1994*) a v roce 1999 se zúčastnil mírových jednání ve Francii o ukončení válečných operací a budoucím uspořádání v Kosovu.

Qosjova tvorba je uznávána v Kosovu i v Albánii. Je členem kosovské Akademie věd a umění a externím členem albánské Akademie věd.

Děj románu *Nata është dita jonë* se odehrává ve Vajazanu, fiktivním městě v Kosovu, kam se vrací bývalý student Hudební akademie, Budin Buda, po několikaleté emigraci v Německu. Město, které se za dobu Budinovy nepřítomnosti velmi změnilo a kde ho už nikdo nepoznává, ovládají zbohatlíci, rozmáhá se zde korupce, prostituce, obchod s lidmi, násilí a organizovaný zločin. V městském parku probíhají přípravné práce pro stavbu Domu oddechu pro úředníky a akademiky, ale stejně tak dobře by to podle některých názorů mohl být Dům bláznů. Budin Buda s několika přáteli se rozhodnou, že budou vybírat příspěvky na stavbu údajného Domu bláznů u místních boháčů, kteří nabyli velké majetky nelegálně. Navštíví několik bohatých a násilím je donutí, aby jim vydali značné peněžní částky. Soudí totiž, že ti, kteří loupí a krádou, musí být také oloupeni a okradeni. Budin Buda píše o těchto akcích, ale i o mnoha dalších nezákonných činech, jichž se s přáteli dopouští ve jménu

revolty proti nezákonnostem a násilí, v románu, kterým se chce zúčastnit soutěže Ministerstva kultury. Rukopis se však nečekaně dostane do rukou policie. Autor závěrem klade otázku, zda mají být odsouzeny postavy jeho románu nebo ti, kteří vzhledem ke svému postavení nejsou za své zločiny nikdy potrestáni.

Vracím se, odkud jsem přišel. Zase sám: jako udice, na kterou nic nezabere! Když dojdu na Velké náměstí, hledám útěchu u pomníku Matky Terezy.

Naše Matka Tereza.

Slyšíš mě, matko? Proč mi nepomůžeš a neukážeš, co mám dělat? Pomohla jsi mnoha chudým a mnoha nemocným v Indii. Pomohla jsi ubožákům, jejichž rukou se druzí odmítají vůbec jen dotknout! Pomohla jsi mnoha nemocným leprou, cholerou, tuberkulózou, svrabem, vředy a různými jinými těžkými chorobami, které veliký Bůh sesílá na lidi, a ti je přenášejí jeden na druhého. Tak pomoz i mně, Matko naše Terezo! Vidíš, co pro tebe dělají ti, kteří tě ani trochu nepotřebují? A ti, kteří nikdy nepocítili teplo tvých rukou, tvých očí, tvého srdce a tvé myslí?

Vidíš, co pro tebe dělají ti, kteří se chtějí jen ozdobit tvým jménem, tvou slávou, tvou dobročinností, tvými cenami? Vidíš, co pro tebe dělají ti, kteří tvé jméno, tvou dobročinnost, tvé ceny, tvou slávu zneužívají jen pro své vlastní jméno, pro své vlastní ceny, pro svůj vlastní vzestup? Ty jsi obětavě sloužila těm, kteří měli jen jednu tvář, ale tebe zneužívají ti, kteří mají mnoho tváří, od Indie až po Vajazan. Ty jsi dávala svou dobrotu všude, kde jí je potřeba, ale přivlastnili si ji i tam, kde jí potřeba není. A tak teď udělej něco dobrého i pro mě: odpusť mi špatnosti, které možná spáchám. Jenom to, Matko naše Terezo. Naše jediná světice: první a poslední!

Nit myšlenek o naší Matce Tereze mi přetrhává ze všeho nejdříve mobil, ten velký vynález dvacátého století, kterým najdeme tak rychle a snadno ty, které potřebujeme, a kterým nás tak snadno a rychle najdou ti, které potřebujeme, ale i nepotřebujeme. Mnoho lidí ho používá i tehdy, kdy to není potřeba! Neví se, jestli ho kdy použila Matka Tereza. A neví se, nač ho mohla použít, jestli ho opravdu kdy použila.

Neví se, jestli ho kdy použil papež Jan Pavel II. A neví se, nač ho mohl použít, jestli ho opravdu kdy použil.

Dem, kterému tak rád říkám Zlatoústý – protože krásně mluví, mi říká, kde ho mohu najít: je tam, kde ho najdu nejčastěji: v klubu *Ráj*.

Je bez Garipa! Prázdna udice jako já.

Proč jsi tak zarudlý, jako bys právě vyšel ze sauny? Nebo jako bys uběhl čtyři sta metrů. Na olympiádě! Nezdáš se ani ustaraný, ani šťastný, tak proč se na mě tak díváš: jako bys byl v nějakém úplně jiném – božském stavu!

Mám inspiraci, odpovídám okamžitě. Kdybych byl básník, napsal bych báseň, a kdybych byl hudební skladatel, udělal bych operu! Jsem celý udýchaný, když mu to říkám, jako kdybych opravdu zrovna vyšel ze sauny.

Inspiraci pozemskou nebo inspiraci nebeskou? vyptává se a pochechtává se přitom. Možná v tu chvíli slyší modlitbu, kterou v ulicích odříkává Dlouhán pokaždé, když kolem něho projedou černé opancéřované landrovery, které ho děsí, když troubí, a které ho ohodí blátem, když prší.

Nedělej si legraci!

Myslím to vážně: vypadáš, jako bys vstoupil do ráje nebo jako bys sestoupil do pekel. Nemáš horečku?

Co tě napadá? Nic zvláštního na tom není: ty myslíš ze všeho nejdřív hned na něco špatného!

Není přece nic špatného na tom, když myslíš na ráj a na peklo.

Ale ani dobrého. Jestliže na ně budeš myslet častěji, změníš zaměstnání. Nemám žádné zaměstnání. Chci jen zbohatnout. Nic jiného.

Jedno zaměstnání máš právě před sebou, a uvidíme, jestli se z tebe stane boháč.

Povídej mi o té inspiraci! Je pozemská nebo nebeská?

Pro mne je pozemská i nebeská, a ty to ber, jak chceš.

Doposud jsme měli co dělat s hříšníky, ale teď, jestli nebudeš proti, budeme mít co dělat se světci.

K tomu nám dopomoz Pán Bůh.

V Národním parku ve Vajazanu se teď právě připravuje staveniště Domu oddechu pro úředníky a akademiky. Pravda je, že ti, kteří ten prostor čistí, ani nevědí, kdy se budou dělat základy, a už vůbec ne, kdy bude Dům hotov.

No dobře, Budine, ale jaký význam má tenhle Dům oddechu teď, pro mne, pro tebe a pro Garipa?

Má význam, jakpak by neměl! Může mít význam, jestli chceš pozemský, a jestli chceš, i nebeský!

Jestli pozemský, to nemohu vědět, a jestli nebeský, je ještě brzy na to, abychom o tom přemýšleli.

Můžeme celou tu věc trochu pozměnit. Můžeme požádat velké a střední boháče, kteří zbohatli tak rychle a tak snadno, když pošlapali zákony, *bibli* a *korán*, aby přispěli na vybudování Domu oddechu, či spíše Domu bláznů. Můžeme změnit jak místo, tak dobu stavby. Rozumíš? Ať přispějí na stavbu Domu bláznů! Blázince. Rozumíš?

Rozumím, samozřejmě. Myslíš, že nám něco dají?

Když dávají levicovým i pravicovým stranám, všem zároveň, proč by nedali na Dům bláznů?

Stranám dávají ze dvou důvodů: zaprvé, protože z nich mají strach, a zadruhé, protože zítra, až se ony dostanou k moci, tak je nechají dělat, co budou chtít. Od Domu bláznů nečekají žádný užitek, a tak na něj nic nedají. Mohou říci: ať na ně přispějí poutní místa: Vatikán, Džidda a Istanbul!

A my, co jsme my! I my jsme strana, malá, pokud jde o počet členů, ale...

Zkusme to. Jestli nedají dobrovolně, tak je trochu zmáčkeme. Kdo nebude chtít po dobrém, bude muset po zlém, nemám pravdu?

Žádná odpověď.

Za Jana Pavla stejně jako za Benedikta XV.! Za Lenina stejně jako za Stalina! Za Mussoliniho stejně jako za Prodiho. Za Zoga stejně jako za Envera. Za Kennedyho stejně jako za Bushe mladšího! Slabí se modlí! Podvodníci vládnou. Silní loupí.

Žádná odpověď.

Ty, kdo budou odporovat, postrašíme, tak jako je straší novináři ze Světa dnes. Nebo strany!

Zase žádná odpověď.

Kamaráde, Deme! Ty můj zlatoústý! Světci a blázni velmi často sloužili věcem svatým i věcem hříšným! Hříšníkům světským i náboženským! Používaným ve jménu svatosti i ve jménu špatnosti pro ochuzování chudých a obohacování bohatých. No, tak je trochu použijeme i my! Dokud nás nezastaví! Nebo dokud nezastavíme my je.